

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

פרשת וזאת הברכה

שנת תשע"א

א. בכור שור.

פרק לג' פסוק ב' :

(ב) ה' מסיני בא: קולו של הקב"ה לישראל, והעירם, דכתיב "ויהי ביום השלישי בהיות הבורק, ויהי קולות וגו'"⁵ שעדיין היו כמחנה, וכתיב "ויצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה"⁶. וזרח משעיר למו: שמצד שעיר נראו תחילת זריחת הברקים והלפידים. הופיע זרח פארן: שיפעת הברקים גם מדרך הרפארן באו, כדכתיב "אלוה מתימן יבא"⁷: משעיר - כדכתיב "אלוף-תימן"⁸, וכתיב "וחתר גבוריך תימן וגו'"⁹, "וקדוש מהרפארן סלה"¹⁰, שמשם נתפשטו הברקים בכל העולם, וכתיב נמי "ה' כצאתך משעיר, בצעדך משדה אדום, ארץ רעשה"¹¹, כי מדרך שעיר נראו הברקים וכאו לסיני ונתפשטו בכל העולם, ורבותינו דרשו שהחזיר הקב"ה את התורה על כל האומות, ולא רצו לקבלה, וכאו ישראל וקבלוה¹². ואתה מרבבות קדש: שבא מן השמים רבבות מלאכי-השרת לתת תורה לישראל, דכתיב "רכב אלהים רבותים אלפי-שנאן"¹³, רבותים של אלף שנאנים דהיינו עשרים-אלף אלפי-מלאכים. המלאכים נקראו "שנאנים", לפי שאינם יריאים מן המיתה כבני-אדם, כמו "שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא"¹⁴. ורבותינו דרשו אל תקרי "שנאנים" אלא שאינן, דתמניא-עשר אלף עולמות יש להקב"ה¹⁵. מימינו נתן אשדת למו, כדכתיב "הלא כה דברי כאש נאם ה'"¹⁶. ואיכא למיפ': מימינו נתן להם דת מתוך האש, כמו שתירגם אונקלוס. ורבותינו דרשו דתיהם של אילו אש¹⁷, כי עם קשה [ערף] הוא¹⁸.

פאלות

1. על מה הוא צונה קטצ הראשון?
2. מה טירוש על עזיר ופארן לצומת חז"ל המצוטטים מן המדרש?
3. למה המלאכים נקראים "שנאנים"?
4. למה דצות למה כתוב אשדת, התוכל לזנות ולהספיר?

* * *

ב. צרור המור.

פרק לג' פסוק כב' :

כב. ולדן אמר דן גור אריה וגו'. ראוי היה לסמוך אשר לגד, אחר שהיו אחים בני אם אחת היו, ואחר כך דן ונפתלי. והטעם שאיחר לאשר, לפי שהוא היה ראוי לחתום בו הברכות, אחר שנקרא שמו אשר והיה מאושר, והאושר והשכר הוא באחרונה. וכן לפי שהיה חותם ומנעול לישראל, כאומרם ז"ל ברזל ונחשת מנעליך (פס' כה), ארצו של אשר היתה מנעולה של א"י (ספרי פסני"ה). ואולי הטעם שסמך דן לגד, לפי שהיה מתנבא על שמשון¹⁹. וכמו ששמעון אבד מלכותו בשביל אשה רעה, כן גד אבד כבודו בעבור שנשאר בארץ טמאה. ואם דן הוא רמו על ירבעם, שעמד על הדרכים כנחש וכאריה שלא יעלו לירושלם לעבוד אל אחד²⁰. לכן סמכו אצל גד, להורות שכמו שגד טעה באל אחר, לפי שנשאר חוצה לארץ, שהרי אמרו כל הדר בחוצה לארץ וכו'²¹, כן דן טעה באל אחר בענין העגלים. ואמר גור אריה, לדמותו ליהודה שנקרא גור אריה (בראשית טט, ט). וזהו כאחד שבטי ישראל²².

וזאת הברכה

1. מה בדיוק קשה לפרשנו?
2. מה מצלתו של ארז?
3. מה מותו לידן ולמד?
4. מה יחסו של פרשנו לעבר הירדן ולמה?
5. איך ולמה מתקשר דן ליהודה?

* * *

ג. אור החיים.

פרק לג' פסוקים כו', כח', כט':

כו) אין כאל ישראל. פרוש אין כאל של ישראל שישונו שעושה דבר זה להם, והוא רוכב שמים פרוש שרוכב על השמים בשביל עזרת ישראל, והוא אומר בעזרה להלחם בשבילך כאומר (שמות י"ד) ה' ילחם לכם, וכשהוא בא ונלחם להם כל השמים הם מרפבתו, ומעתה כל כחות השמים ומערכתם באים לעזרת ישראל שהסוס טפל לרוכב:

כח) וישכן ישראל בטח. אימתי, כשיהיה בידו, ומאמר וישכן נמשך עם מאמר שלמעלה ממנו, שהוא ויאמר השמר שצוה ה' לישראל להשמיד כל נשמה מיושבי הארץ וכן וישכן ישראל בטח בידו, ואומר אין יעקב לומר שהגם שמהיה עינם אל ארץ דגן ותירוש פרוש לאכל מפרניה ולשבע מטובה אף על פי כן לא יבצעו בשלא יהיו יושבים מהעמים עמם בארץ:

כט) אשריך וגו' נושע בה'. פרוש שכל האמות שריהם נלחמים להם בידוע, וכן יש לחוש שיגבה עליו שר שכןגדו או ה' יגפנו, כאומר (שמות י"ד) ויבא ישראל את מצרים מת וגו' וארז"ל (שמי"א) שהראם ה' שרו של מצרים מת לפניכם, מה שאין בן ישראל אשריהם שתשועתם היא בה' שהוא בכבודו נלחם להם, וכן חרפם גבוהה ועומדת בלא מחוש:

עוד ירצה כאומר נושע בה' פרוש שהמלך נושע בתשועתו, כאומר (לעיל ל' ג) ושב ה' את שבותך ואמר ז"ל (מגלה כ"ט) והשיב לא נאמר אלא ושב אשריו וכו', והוא אומר אשריך מי כמוך שאפתה עם נושע עם ה' שהוא מגן עזרך, ואשר הוא חרב גבוהתך שאין חרב גדולה כהרב לה' בשלפו אותה מתערה:

אלות

1. איך פרשנו מסביר את פסוק כו'?
2. בפסוק כח' נוקט פרשנו צמדה ברורה ותקיפה, התוכל להסביר ולנמק?
3. מה הקושי האפשרי בפסוק כט' ואיך פרשנו נחלף מכך?
4. בקטע האחרון נוקט פרשנו צמדה שונה, מהי ואיך מוסבר הפסוק בכך?

* * *

ד. משך חכמה עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק לג' פסוקים כח'-כט':

לג, כח—כט וישכן ישראל בטח וכו' מי כמוך עם נושע בה' וכו'.

הענין דכבר פירשתי במקום אחר: דהסידור הטבעי מעיד על אמיתת מציאות השי"ת, כמו שאמר ישעיה (מ, כו) "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה וכו'". וכמו שאמר אברהם אבינו: "כלום יצאה חמה ממערב וכו'"? ! וזה מורה על מסדר ומוציא במספר צבאם, והמה שלוחי ההשגחה, וכגרון ביד החוצב. אבל אם הטבע ישנה דרכו, אז יבטל מציאת המופת על המסדר והבורא היחיד יתברך.² אמנם זה יתכן אשר על ידי הנהגה טבעית תשפיע ההשגחה רוב ברכה ויעשו חטים כשתי כליות כבימי שמעון בן שטח.³

זאת הברכה

אכל אם ירדפו אותם בעלי בחירה¹, או (לעיל לב, כז) "פן ינכרו צרימו" ויאמרו "ידינו רמה ולא פעל ה", אם כן יהיה אז הלול השי"ת והעדר כבודו חלילה, כי לא יחפצו לדעת שיש משגיח ומסדר כל אורחות הטבע, או יצא כגבור חמוץ בגדים, ויאמר (לב, לט) "אני אני הוא", ויהפוך הסדר הטבעי. וזה שאמר "וישכן ישראל בטח", פירוש בלא רודפים, אז "עין יעקב" — כברכתא דברכינן יעקב אבוהון (אונקלוס) — "אל ארץ דגן ותירוש" — בהשגחה פרטית עפ"י דרכי הטבע⁵. אמנם "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה" — על דרך נסי⁶. "מגן עזרך ואשר חרב" רק לגאווה ולתכשיט⁷ וכו'. ולזה ביאר על דרך מוגבלות: "רוכב שמים בעזרך", שעפ"י הטבע צריך האדם לעסוק, והשי"ת יעזור לו וישדד המערכה, אבל רק בדרך הטבע⁸. "ובגאותו" כשירצה לקדש שמו יתברך⁹, אז "שחקים", ששחקים מן לצדיקים (תגיגה יב, ב) וזה מן על פי דרך נסי לא בדרך הטבע כלל⁹.

(לג, כח—כט) 1. עיין ויקרא קדושים יט, יח ד.ה. ואהבת לרעך כמוך אני ה', ובחוקותי כו, ד ד.ה. ונתתי גשמיכם בעתם. 2. כי גם ה"נס" (החריג בטבע) יהיה "טבעי". 3. תורת כהנים לויקרא ריש בחוקות, תענית כג, א ועוד: מעשה בימי שמעון בן שטח בימי שלומציון המלכה, שהיו גשמים יורדים מלילי שבת ללילי שבת עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדגרי זהב, וצרו מהם חכמים והניחום לדורות הבאים להודיע כמה הטא גורם. כלומר, אף הנהגה מיוחדת ("נסית") זאת, כאשר היא קבועה, מעידה על הבורא המסדר. 4. כאשר, כביכול, אין הקב"ה יכול להתערב בתהליך זה של בחירה אלא על ידי שינוי טבע חד פעמי ולא קבוע, אותו מעשה הגורם לאי הכרה בהקב"ה, כאשר הנס והטבע משמשים בערבוביא ואין רואים את המסדר המנהיג את עולמו. 5. אף בדרגה גבוהה כמו בזמן ר' שמעון בן שטח. 6. לעומת "אלקים" המציין את דרך הטבע (ועיין ריש פרשת וארא). 7. כי אתם לא תצטרכו להשתמש בחרב שימוש של ממש, באשר אז הכל מתנהל על דרך נס. 8. במקביל אל "חרב גאותך". 9. כך המקבילות היא כדלקמן: — רוכב שמים בעזרך = וישכן ישראל בטח וכו' = טבע ובגאותו שחקים = עם נושע בה' ... גאותך = נס

שאלות

1. איך סדרי הטבע מצויים על הקב"ה?
2. למה אריזה מן הטבע צויה לשם צדוק לו?
3. איך ככל זאת שנוי הטבע צויה להציד שם על הנהלתו של הקב"ה?
4. מה ולמה צו חז"ל כימי שמעון בן שטח?
5. "החנה פרטית עפ"י דרך הטבע" איך ומתי זה כוונתו כק?
6. כפי מה צריך אל את החרב?
7. איך הוא מספיר "שחקים"?

* * *